

Відгук одержано
23.09.2021 року
голова спеціалізованої
вченої ради ДФ 64.051.028
Д.О. Сінько

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 64.051.028 у Харківському
національному університеті імені
В. Н. Каразіна
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук,
професора Батиргарєвої В. С.
на дисертацію Тичини Тетяни Євгеніївни

«Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність захисника»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
081 «Право»

Існування й подальший розвиток правової демократичної держави не уявляється без запровадження механізму забезпечення й охорони законної діяльності осіб, що виконують функції із захисту прав та інтересів інших членів суспільства у відносинах останніх з органами державної влади (правоохоронними й судовими органами, органами, що виконують кримінальні покарання й адміністративні стягнення). Складність правової матерії та різноманіття правових ситуацій, що виникають на практиці і що не дозволяють громадянинові ефективно захистити свої особисті права й свободи самостійно, робить цілком справедливим висловлювання відомого німецького журналіста Роберта Лембке про те, що в юридичних питаннях слід звертатися не до здорового глузду, а до юристів. Тому дійсно ситуація, в якій немає можливості звернутися особі, проти якої ініційований публічний процес, за фаховою допомогою захисника, інколи загрожує «перетворитися на зловживання законом або й на беззаконня, свавільне або довільне застосування права, «обслуговування» в процесі виключно інтересів однієї зі сторін, недотримання й порушення прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина» (стор. 27 дисертації). У свою чергу, приходиться констатувати той факт, що кількість кримінальних проваджень, відкритих за ст. 397 КК України, які завершилися б винесенням обвинувального вироку, є радже винятком, аніж правилом. Подібна офіційна статистика свідчить про значну латентність кримінально караного

втручання в діяльність захисника, а не про відсутність таких фактів у реальному житті.

Водночас небезпечність залишення подібних випадків без реакції з боку держави є свідченням уразливості правового становища як особи, інтереси якої повинні ефективно захищатися, так й особи, яка професійно, без перешкод має здійснювати такий захист. У кінцевому рахунку цим створюється стан суспільної аномії, ситуація деструкції у відносинах пересічної людини з публічними органами, що призводить до неможливості винесення законного справедливого й обґрунтованого рішення.

Отже, забезпечуючи належні умови реалізації й охорону законної діяльності захисника із надання ним захисту від будь-яких втручань, держава у такий спосіб створює фундамент для здійснення у державі правосуддя, яке має виступати гарантом справедливості й стабільності суспільного прогресу як такого.

Недивлячись на загальну розробленість проблематики злочинів проти правосуддя у кримінально-правовій науці, її очевидну наукову й практичну значущість для правозастосовної діяльності, в якій нерідко виникають труднощі із правильною кваліфікацією злочинів проти правосуддя та їх відмежуванням від суміжних складів, кримінально-правовий захист діяльності професійної захисників забезпечується поки що недостатньо ефективно. Ця обставина викликає потребу у ретельному кримінально-правовому аналізі випадків втручання в діяльність захисника чи представника особи з тим, щоб надати відповідну оцінку таким діям та опрацювати шляхи підвищення ефективності кримінально-правового захисту від такого роду втручань.

Актуальність проведеного дослідження полягає в тому, що в радянському і певний час у пострадянському кримінальному законодавстві взагалі не йшлося про охорону професійної діяльності захисників чи представників особи. Це свідчить про те, що тривалий час у вітчизняному кримінальному праві фактично ігнорувалася доцільність кримінально-правового захисту діяльності осіб, які надають правову допомогу, зокрема забезпечують такий особі право на захист.

Однак ставлення держави до інституту захисника є проявом дійсної демократичності, індикатором істинності цінностей, що постулюються й забезпечуються державою. Водночас наявність відповідної норми у КК України уявляється доцільною особливо з огляду на стан правової аномії, в якому перебуває наше суспільство. Тому цілком справедливо авторка дійшла висновку, що назріла нагальна потреба критичного аналізу підстав кримінальної відповідальності за втручання в діяльність захисника, уточнення змісту елементів й ознак складу цього правопорушення, засобів диференціації та реалізації такої відповідальності. Справа в тому, що юридична, включаючи й кримінальну, відповідальність за неправомірне втручання в діяльність захисника та незаконне перешкоджання цій діяльності є істотною гарантією забезпечення нормальної професійної діяльності захисника, без якого пересічній людині вкрай важко розібратися в тонкощах правових текстів та протистояти значній кількості спеціально підготовлених фахівців у сфері права, правоохоронної чи правозастосовної діяльності. До того ж поява у Кримінальному кодексі України ст. 397 стала своєрідною відповіддю законодавця на кризу соціальної культури громадян України, внаслідок чого існує загроза перетворення правосуддя, яке покликане бути гарантом справедливості у соціумі, на інструмент вчинення свавілля. Із цього приводу для підвищення рівня охорони діяльності захисника від втручань уявляється вельми актуальним оцінка обумовленості, достатності та якості наявної у цій нормі кримінально-правової заборони з позиції основоположних (загальновизнаних) принципів та норм міжнародного права у частині стандартів охорони прав і свобод людини. Це важливо зробити ще й тому, що унаслідок існуючого підходу до охорони правомірної діяльності захисників й дотепер не можна говорити як про створення ефективної моделі запобігання подібним випадкам, так і про настання суворої реакції за такі прояви.

У розвиток знання про шляхи підвищення ефективності кримінально-правової охорони діяльності захисника дисертантка цілком справедливо підкреслила факт існування специфічного чинника, який, власне, й визначив введення до матерії кримінального права України відповідальності за втручання

в діяльність захисника як крайнього засобу забезпечення цієї діяльності. Таким специфічним чинником є деформація правосвідомості сучасної особи, різновидами якої є правовий інфантилізм і правовий нігілізм. Ці феномени є джерелами ілюзії допустимості протиправного впливу одних членів суспільства на інших, у тому числі й на учасників правовідносин, які задіяні у сфері відправлення правосуддя, із тим щоб досягнути будь-яких власних інтересів.

Актуальність представленої дисертації полягає і в тому, що авторка систематизує знання про елементи розглядуваного складу злочину, намагається знайти аналоги і відмінності у підходах до охорони діяльності захисту, що існують у тих чи інших країнах, шукає відповіді на запитання про фіксацію незначної кількості кримінальних проваджень за ст. 397 КК, що виглядає дисонансом із тією кількістю повідомлень про втручання у діяльність захисника, про які стверджують засоби масової інформації, та кількістю звернень, які щороку надходять до Національної асоціації адвокатів України.

Отже, важливим уявляється здійснення своєрідної ревізії значення в кримінальному праві відповідної норми, аби створити необхідні гарантії належної діяльності захисників і представників осіб. З огляду на зазначене розробка проблематики кримінальної відповідальності за втручання в діяльність захисника, представлена у дисертації Тичини Т.Є., є надзвичайно важливим, своєчасним і актуальним завданням. Розв'язання цього завдання стає можливим лише завдяки ретельному аналізу об'єктивних і суб'єктивних ознак складу розглядуваного злочину, підстав криміналізації, питань кваліфікації, диференціації та меж кримінальної відповідальності зазначеного діяння.

У роботі чітко простежується безпосередній **зв'язок із науковими програмами, планами та темами**. Зокрема, дисертаційне дослідження виконано у межах науково-дослідної теми кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Комплексні дослідження проблем злочинності та окремих видів злочинів на основі верховенства права (номер державної реєстрації 0116U000916). Тему дисертації своєчасно затверджено вченою радою

юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, зумовлена такими обставинами:

1) узагальненням і систематизацією доктринальних положень кримінально-правової науки стосовно злочинів проти правосуддя в цілому і втручання в діяльність захисника, зокрема, що дозволило дослідниці представити цілісну модель кримінально-правової охорони суспільних відносин із приводу забезпечення відповідних інтересів особи у стосунках із державою;

2) формулюванням положень, які становлять ядро нового теоретичного знання про комплекс питань, що виникають під час кримінально-правової охорони суспільних відносин, котрі є змістом діяльності захисника або представника особи;

3) критичним аналізом практики кваліфікації кримінального порушення за ст. 397 КК України, диференціації та встановлення меж кримінальної відповідальності за втручання в діяльність захисника;

4) застосуванням дослідницьких методів сучасної теорії пізнання, у тому числі як загальнонаукових методів (діалектичний, формально-логічний, системно-структурний, класифікація та ін.), так й методів, притаманних дослідженням у правових науках (формально-юридичний, порівняльний генетичний, герменевтичний, компаративний (порівняльно-правовий) та ін.), а також методів, властивих конкретно-соціологічним дослідженням (опитування, вивчення правових документів і статистичних відомостей та ін.);

5) використанням під час дослідження статистичних відомостей про кримінальні правопорушення проти правосуддя та матеріалів Національної Асоціації адвокатів України про стан дотримання прав адвокатів в Україні, узагальненням результатів проведеного опитування 150-ти респондентів із використанням соціальних мереж, аналізом наявних в Єдиному державному реєстрі вироків, винесених за ст. 397 КК України, та практики Верховного Суду;

б) вивченням достатньої кількості наукових робіт із кримінального права, кримінального процесуального права, історії держави і права, загальної теорії права, адвокатології, філософії тощо.

Ретельне дослідження тексту дисертації дозволяє констатувати, що об'єкт і предмет роботи цілком відповідають заявленій тематиці. Тичиною Т.Є. із метою розкриття проблеми, що відбивається у назві та плані представленої для аналізу дисертації, правильно обрано методологічний інструментарій. Структура плану роботи та послідовність його викладення також відповідають темі дослідження й у повній мірі розкривають її зміст. Авторкою правильно визначені основні завдання дослідження, що логічно впливають із задекларованої мети та розв'язання яких є потрібним для досягнення очікуваних результатів.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що представлена дисертаційна робота є одним із перших на теренах України комплексних монографічних досліджень, в якому розкрито матеріально-правові питання кримінальної відповідальності за втручання в діяльність захисника як кримінального правопорушення (кримінального проступку) проти правосуддя, передбаченого ст. 397 КК України, а так само досліджено історію закріплення, підстави і межі зазначеної відповідальності. Докладний аналіз сучасної криміногенної обстановки довів, що серед чинників, які зумовлюють об'єктивну потребу у введенні підстави кримінальної відповідальності за втручання в діяльність захисника у вітчизняному законодавстві, має місце такий специфічний чинник, як деформація правосвідомості людини, проявами чого стають правовий інфантилізм і правовий нігілізм. Ці феномени здатні викликати в особи ілюзію допустимості протиправного, впливу на інших членів суспільства й на учасників відносин правосуддя. При цьому авторкою на прикладі окремих країн визначено чотири типові законодавчі підходи до забезпечення кримінально-правової охорони діяльності захисників. До таких підходів віднесено: а) конструювання спеціальної норми, яка передбачає підстави відповідальності за втручання в діяльність захисників чи перешкоджання цій діяльності (закони про кримінальну відповідальність Іспанії, України, Республіки Казахстан, Киргизької Республіки та ін.); б) встановлення кримінальної відповідальності за вчинення (або не вчинення)

службовими особами істотних порушень наданих законом прав та (або) гарантій діяльності особи, у тому числі професійної діяльності з надання правової допомоги (кримінальні кодекси Республіки Таджикистан та Республіки Білорусь); в) встановлення кримінальної відповідальності лише за окремі форми втручання чи перешкоджання захисникові (КК Франції; КК Данії); г) відсутність у законодавстві спеціальної норми про кримінальну відповідальність за втручання у правомірну діяльність захисника та можливість кваліфікації таких діянь як службового злочину (закони про кримінальну відповідальність Польщі, Австрії, Бельгії, Норвегії, ФРН тощо).

Новелою виглядає й твердження дисертантки про складну (комплексну) природу безпосереднього об'єкта втручання в діяльність захисника. Так, з урахуванням того, що правова допомога є двостороннім зв'язком між тим, хто її потребує, й тим, хто її надає, об'єктом злочину, передбаченого ст. 397 КК, є суспільні відносини, що забезпечують гарантії професійної діяльності захисника із надання в кримінальних процесуальних та адміністративних правовідносинах правової допомоги особі, яка має на неї право та її потребує. Подібне бачення безпосереднього об'єкта зумовлює й розуміння потерпілих у складі втручання в діяльність захисника. Ними є особа, яка здійснює функцію захисту (обов'язковий потерпілий), а також особа, чиї права захищаються – підозрюваний, обвинувачений, підсудний, виправданий, особа, щодо якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, або вирішувалося питання щодо їх застосування, а також особа, щодо якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі, особа, яка притягується до адміністративної відповідальності (додатковий потерпілий).

Вважаємо слушною ідею авторки про алгоритмізацію кваліфікації втручання в діяльність захисника як етапу встановлення підстави кримінальної відповідальності за ст. 397 КК, якою охоплюється низка етапів, а саме: 1) встановлення потерпілого – захисника в кримінальних процесуальних або адміністративних правовідносинах; 2) вивчення характеру діяльності, втручання в яку здійснює суб'єкт; 3) уточнення відповідності вчиненого діяння формам об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, передбаченого ст.

397 КК; 4) висновок про заподіяння шкоди об'єктові цього кримінального правопорушення; 5) перевірка відповідності особи, яка вчинила діяння, ознакам суб'єкта; 6) встановлення вини у формі прямого умислу.

З огляду на смислові аспекти, що складають новизну проведеного дослідження, Тичиною Т.Є. правильно окреслено низку завдань, які необхідно було розв'язати під час розробки проблематики втручання в діяльність захисника. Серед таких, зокрема: 1) оцінка соціально-правової зумовленості встановлення кримінальної відповідальності за посягання, спрямовані проти осіб, які надають правову допомогу; 2) розкриття історії становлення кримінально-правової охорони діяльності осіб, які надають правову допомогу, зокрема, захист; 3) аналіз зарубіжного досвіду кримінально-правової охорони діяльності осіб, які надають правову допомогу; 4) установлення змісту об'єктивних ознак (безпосередній об'єкт, потерпілий, предмет, діяння та його форми) в складі втручання в діяльність захисника, передбаченому ст. 397 КК України; 5) характеристика суб'єктивних ознак (суб'єкта, вини, мети) в складі втручання в діяльність захисника, передбаченого ст. 397 КК України; 6) виявлення особливостей кваліфікації втручання в діяльність захисника як етапу встановлення підстави кримінальної відповідальності за нього; 7) аналіз передбачених ст. 397 КК України засобів диференціації кримінальної відповідальності за втручання в діяльність захисника; 8) оцінка меж кримінальної відповідальності за втручання в діяльність захисника в кримінальному законодавстві України.

Вважаємо слушними зауваження дисертантки про невідповідність між заголовком ст. 397 КК та її диспозицією в частині опису об'єктивної сторони. Заслуговує на схвалення конкретні пропозиції авторки щодо розмежування під час кваліфікації за об'єктивними й суб'єктивними ознаками посягання, передбаченого за ст. 397 КК, із суміжними складами злочинів.

Отже, з наведених та багатьох інших причин дисертаційне дослідження Тичини Т.Є. вирізняється новизною й оригінальністю та свідчить про досягнення здобувачкою відповідного фахового рівня для проведення самостійних наукових досліджень.

Оцінка структури та змісту дисертації, її завершеності в цілому.

Структура дисертації є цілком логічною. Спочатку дисертантка (у першому розділі під назвою «Соціальна зумовленість, історичний та зарубіжний досвід кримінально-правового забезпечення охорони діяльності осіб, які надають правову допомогу» робить акцент на методологічних (у широкому смислі слова) аспектах організації й проведення ґрунтовного вивчення предмета дослідження, яким виступає кримінальна відповідальність за втручання в діяльність захисника. Цим вивченням охоплюється, зокрема, з'ясування необхідності, тобто соціально-правової зумовленості кримінальної відповідальності за посягання, спрямовані проти осіб, які надають правову допомогу; розкриття історичних аспектів кримінально-правового забезпечення охорони діяльності осіб, які надають правову допомогу; аналіз зарубіжного досвіду кримінально-правового забезпечення охорони подібної діяльності. Після цього у другому розділі роботи («Підстава кримінальної відповідальності за втручання в діяльність захисника (ст. 397 КК України) дається поглиблений аналіз об'єктивних і суб'єктивних ознак складу втручання в діяльність захисника. Проведений дисертанткою аналіз дозволив перейти до розв'язання питань практичної спрямованості, про які йдеться у третьому розділі роботи («Кваліфікація кримінального правопорушення за ст. 397 КК України, диференціація та межі кримінальної відповідальності за втручання в діяльність захисника»). Серед таких питань, зокрема, кваліфікація втручання в діяльність захисника як етап встановлення підстави кримінальної відповідальності за нього; диференціація та межі кримінальної відповідальності за це кримінально каране діяння; та ін.

Таким чином, проведений аналіз змісту як самої дисертації, так і наукових праць дисертантки, опублікованих за темою дисертаційного дослідження, використаних літературних джерел, методології та методики творчого осмислення отриманої інформації, ступеня обґрунтованості результатів дослідження свідчать про те, що дисертація, подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», є завершеною науково-дослідною роботою, яка виконана авторкою особисто. Робота відрізняється

відповідним рівнем викладення матеріалу, чіткістю формулювань та їх доступністю для сприйняття.

Значення дисертаційної роботи для науки і практики та можливі шляхи використання результатів дослідження. Дисертаційна робота Тичини Т. Є. стає своєрідною точкою відліку для майбутніх теоретичних досліджень проблеми кримінально-правового, а так само й кримінологічного осмислення протиправного втручання в діяльність захисника. Висновки та рекомендації, що містяться у роботі, можуть бути враховані під час подальшого удосконалення нормативного матеріалу відповідної норми й практики її застосування. Для остаточної перевірки правильності отриманих теоретичних висновків із зазначеної тематики на практиці може бути організована нова кримінально-правові розвідка на предмет установлення ефективності дії запропонованих положень у правозастосовній діяльності.

Про повноту викладення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, свідчить та обставина, що результати проведеного дослідження відбиті у п'яти статтях, з яких три опубліковано у наукових виданнях України, що визнані фаховими з юридичних наук, одну – у періодичному науковому виданні держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу, ще одну – у зарубіжному періодичному виданні; у восьми тезах доповідей на міжнародних і вітчизняних науково-практичних конференціях.

Аналіз тексту представленої дисертації дозволяє констатувати: текстових запозичень без посилання на відповідне джерело і порушень будь-яких інших принципів академічної доброчесності не виявлено.

Оформлення дисертаційної роботи відповідає встановленим вимогам.

У цілому позитивно оцінюючи виконану дисертанткою роботу, водночас слід звернути увагу на той факт, що деякі авторські позиції, висновки і твердження, викладені Тичиною Т. Є., на наше переконання, не є безспірними, а тому потребують додаткової аргументації та пояснення. Ці відповіді можуть слугувати підґрунтям для наукової дискусії при захисті дисертації, поданої на

здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Сутність наших зауважень зводиться до такого.

1. Як відомо, одним із ключових питань доктрини кримінального права є питання визначення об'єкта кримінального правопорушення – злочину або кримінального проступку з тим, щоб розкрити природу цього правопорушення, проаналізувати механізм спричинення шкоди охоронюваним благам, установити ступінь суспільної небезпечності і, врешті-решт, констатувати наявність у конкретному діянні складу злочину та розв'язати питання кваліфікації і відмежування досліджуваного діяння від суміжних кримінальних правопорушень та інших правопорушень.

Поза всякого сумніву, сфера здійснення правосуддя є багатоплановим, складним за своєю функціональною матерією явищем. Тому інколи достатньо складно уявити ту кількість і послідовність виникнення, зміни та припинення суспільних відносин, якими опосередковується відповідна діяльність з огляду на різні правові позиції та статуси учасників судочинства, а відповідно й різні цілі та завдання, що перед ними стоять. У будь-якому разі це наштовхує на думку, що градація об'єктів злочинів проти правосуддя за вертикаллю є не такою вже й простою. Іншими словами, тричленної класифікації об'єктів, якої дотримається дисертантка, тут явно недостатньо, адже така градація виглядає дещо спрощеною, навіть «примітивною» для розділу XVIII «Кримінальні правопорушення проти правосуддя». Тому слід підтримати позиції тих авторів, які при аналізі кримінальних правопорушень проти правосуддя поряд із родовим об'єктом виділяють принаймні ще й видові об'єкти. Саме за такою логікою міркувань, на наш погляд, слід йти і при аналізі складу злочину, передбаченого ст. 397 КК України. Чим «дрібнішою» є класифікація об'єктів у межах родового об'єкта, тим меншими є ризики хаотичного поміщення нових норм до закону про кримінальну відповідальність. У зв'язку із цим бажано було б з'ясувати позицію дисертантки щодо «відходу» від достатньо зручного способу систематизації кримінальних правопорушень проти правосуддя по певних групах, що стає можливим завдяки застосуванню багаточленної класифікації об'єктів правопорушень.

2. Правова наука багато в чому є наукою емпіричною. Останнім часом особливо актуальним це твердження стає для сфери прирощення нового знання у вітчизняних дисциплінах кримінально-правового циклу, в яких тривалий час спостерігався позитивістський монізм. Тому будь-які пропозиції й рекомендації щодо вдосконалення регуляції кримінально-правової сфери стають можливими після їх достатнього емпіричного обґрунтування.

Аналіз представленої до захисту роботи свідчить, що емпірична база дослідження практично обмежується анонімним опитуванням суддів та адвокатів, в якому поставлене лише одне питання щодо причин латентності кримінального правопорушення за ст. 397 КК. Що стосується результатів узагальнення відомостей з обвинувальних вироків (яких, до речі, небагато), то, на жаль, такої інформації в дисертації немає. Отже, кримінально-правове дослідження ознак відповідного складу відбувається фактично із посиланням на джерела наукової літератури, а також нормативних актів. Проте у ситуаціях невеликого масиву судових рішень доцільно якомога ширше використовувати саме опитування як інструмент більш поглибленого вивчення ознак складу цього кримінального правопорушення та прирощення нового наукового знання. Із цією метою, наприклад, можна було б поставити до суддів та адвокатів запитання з приводу тих форм кримінального правопорушення, передбаченого за ст. 397 КК, з якими респонденти або їх колеги стикаються чи стикалися на практиці. Уявляється, що відповідь на таке запитання дозволила б виявити як найбільш типові, а отже, поширені, так і рідкісні форми цього діяння.

У свою чергу, у контексті характеристики окремих проявів розглядуваного діяння не зовсім є зрозумілим висновок дисертантки про те, що «втручання в діяльність захисника, вчинене у формі безпідставної або немотивованої відмови у наданні таким особами необхідних для виконання ними своїх повноважень документів чи іншої інформації, є досить поширеними» (стор. 139, 141 дисертації). Повторимося, такий висновок має ґрунтуватися на емпіричних даних. У протилежному разі є незрозумілим, на підставі чого дисертанткою зроблено такий висновок.

Крім того, цікаво було б більше дізнатися й про категорії потерпілих від цього правопорушення, оскільки в аналізованому складі злочину «фігура потерпілого» є двоєдиною – з одного боку, це, власне, особа, яка здійснює функцію захисту (обов'язковий потерпілий), а другого, так само особа, чії права захищаються (факультативний потерпілий).

3. Засновуючись на законодавчій конструкції розглядуваної норми, дисертантка зазначає, що «об'єктивна сторона ... втручання в діяльність захисника проявляється в одному з альтернативних суспільно небезпечних діянь: а) вчинення у будь-якій формі перешкод до здійснення правомірної діяльності захисника по наданню правової допомоги; б) порушення встановлених законом гарантій діяльності захисника або професійної таємниці». Далі по тексті дисертантка неодноразово констатує, що «забезпечення гарантій адвокатської діяльності означає як відсутність протиправного впливу на адвоката з боку будь-кого, так і дотримання державою спеціальних гарантій здійснення професійної діяльності адвоката, які включають в себе *недоторканність адвокатської таємниці*» (курсив – В.Б.). Отже, порушення адвокатської таємниці цілком охоплюється більш широким поняттям «порушення встановлених законом гарантій діяльності захисника». Так чи не здається у цьому разі окреме виділення в диспозиції такого суспільно небезпечного діяння, як порушення адвокатської таємниці, надлишковим підходом законодавця?

4. На стор. 141 дисертації пропонується встановити кримінальну відповідальність за відмову у наданні інформації, доповнивши диспозицію ст. 397 КК словосполученням «а також безпідставна відмова у наданні необхідної для надання правової допомоги інформації». Щодо цього слід висловити два заперечення.

По-перше, реченням вище у дисертації велася мова як про безпідставну відмову в наданні адвокату (захиснику) необхідних для виконання ним своїх повноважень документів чи іншої інформації, так і про немотивовану відмову. Тож постає цілком логічне запитання: чому авторка окремо розмежовує такі діяння і чому тоді проігнорувала останній прояв – «немотивовану відмову»?

По-друге, пропонуючи криміналізувати наведене вище діяння, доцільно було б докладно дослідити підстави соціальної обумовленості щодо його криміналізації.

5. На стор. 169 дисертації авторка пропонує в нормі ст. 397 КК передбачити мету як обов'язкову ознаку суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, виклавши її словами: «... вчинене з метою перешкодити, змінити чи припинити надання правової допомоги...». Щодо такої пропозиції варто відзначити, що закріплення в цій нормі мети, якої не було зазначено раніше, призведе до неможливості кваліфікувати із посиленням на неї низки проявів із втручання в діяльність захисника, зокрема, вчинених із метою помсти захиснику. Однак, на думку дисертантки, таке уточнення сприятиме конкретизації меж складу караної за ст. 397 КК поведінки та дозволить відмежувати її від суміжних посягань. У цьому випадку таку позицію дисертантки доцільно було б розкрити та уточнити, а саме: яким чином мають кваліфікуватися випадки втручання в діяльність адвоката, вчинені з іншими цілями, і чи залишатимуться вони взагалі кримінально караними діями?

6. На стор. 219 дисертації за результатами дослідження авторкою запропоновано внесення змін і доповнень до ст. 397 КК. Із цією метою наводиться відповідна редакція норми. Водночас у зв'язку з тим, що предмет дисертаційної роботи є вужчим за зміст норми у ст. 397 КК та охоплює лише частину відповідного складу, такі пропозиції не можуть бути безпосередньо прийняті та відтворені законодавцем у КК. Можливо, проясненню ситуації стосовно співвідносності змісту норми та предмета дослідження сприяла б принаймні наведена назва нової редакції статті. Однак у роботі цього не зроблено. Отже, форма, через яку дослідниця навела редакцію норми, не дозволяє сприймати її цілісно і повно.

Висловлені зауваження мають дискусійний характер, при цьому не знижуючи загальної позитивної оцінки проведеного дослідження. Робота виконана на вельми актуальну тему, відрізняється новизною, містить приріст наукового знання про кримінальну відповідальність за втручання в діяльність

захисника та спрямовується на вдосконалення застосування цієї відповідної норми права на практиці.

Із наведеного випливає висновок, що дисертаційне дослідження Тичини Тетяни Євгеніївни «Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність захисника» є завершеним монографічним дослідженням, виконаним на належному рівні, і таким, що відповідає вимогам чинного Положення про порядок присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, а так само Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40, а його авторка – Тичина Тетяна Євгеніївна на основі публічного захисту заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право».

Офіційний опонент –

доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
вивчення проблем злочинності імені
академіка В.В. Сташиса НАПрН України

В.С. Батиргарєєва

